

Tendències en l'edició i la millora de la qualitat de les revistes científiques espanyoles de ciències socials

Trends in Publication and in the Improvement of Quality in Spanish Scientific Magazines on Social Sciences

Resum

Les revistes científiques són una peça clau en el procés de comunicació i divulgació de la producció científica de cada àmbit acadèmic, científic i professional. Les revistes científiques validen i certifiquen el coneixement i comuniquen a tota la societat científica un nou avenç i/o aportació en el seu camp específic per conèixer-lo, refutar-lo o acceptar-lo. Contribueixen decisivament a la legitimació social, acadèmica i professional d'un camp curricular, en el nostre cas el de les ciències socials. A causa del paper estratègic que tenen les revistes científiques en el procés de certificació i comunicació del nou coneixement, aquestes estan sotmeses a un procés exigent d'avaluació. Les revistes científiques espanyoles de ciències socials es troben encara anquilosades en un entorn editorial tradicional i insuficient per a les noves necessitats i reptes d'avui, encara que en un procés de creixent conscienciació per adoptar canvis en la millora de la qualitat. Des del punt de vista de l'edició, resulten encara excessivament tradicionals, són molt genèriques per la seva temàtica i manquen d'especialització en l'orientació científica, estan poc presents en les bases de dades internacionals més rellevants i el seu factor d'impacte és baix. En el seu conjunt, constitueixen una oferta poc atractiva per als articles d'impacte del seu àmbit. Les tendències que es dibuixen entre les revistes científiques de ciències socials en l'entorn més immediat amb perspectives de fixació futura corresponen a la creació o transformació d'aquest tipus de revistes en paper en revistes digitals, amb accés obert (*Open Access*), que s'especialitzen en una àrea de coneixement científic singular i amb una orientació científica predominant de la naturalesa dels articles, amb creixent vocació d'internacionalització tant en l'estructura del seu comitè científic com en l'autoria, i oberta a la interactivitat científica per mitjà de la participació activa en les xarxes socials d'Internet: Facebook, Twitter, blog... amb lectors, autors, revisors i editors.

Paraules clau: revistes científiques, ciències socials, Espanya, edició, qualitat, tendències

Abstract

Trends in Publication and in the Improvement of Quality in Spanish Scientific Magazines on Social Sciences

Scientific magazines are a key link in the process of communication and dissemination of scientific production in each academic, scientific and professional field. Scientific magazines validate and certify knowledge and they communicate to the whole of scientific society new advances and/or contributions in their specific fields, for knowledge, refutation or acceptance. They contribute decisively to the social, academic and professional legitimisation of a curricular field, in our case that of Social Sciences. Due to the strategic role which scientific magazines play in the process of certification and communication of new knowledge, they are subject to a rigorous process of evaluation. Spanish scientific magazines on Social Sciences are still in a state of stagnation in a traditional publishing environment and insufficient for the new needs and challenges of today, although in a process of growing awareness of the need to make changes in order to improve quality. From the viewpoint of publication they are still too traditional, very generic in their contents and lacking specialisation in scientific orientation, they have little presence in the most important international databases and their impact factor is low. On the whole they constitute an unattractive offer for articles of impact in their field. The trends seen among scientific magazines on Social sciences in the most immediate environment, with prospects of future fixing, correspond to the creation and transformation of traditional scientific magazines on paper into digital magazines, with open access, specialising in one specific area of scientific knowledge and with a predominantly scientific orientation in the nature of the articles, with a growing move towards internationalisation, both in the structure of their Scientific Committee and in authorship, and open to scientific interactivity through active participation in the social networks in Internet: Facebook, Twitter, blog, etc., with readers, authors, reviewers and editors.

Keywords: scientific magazines, social sciences, Spain, publication, quality, trends

En l'àmbit de la ciència, la comunicació científica es converteix en una necessitat per donar a conèixer a la comunitat científica els resultats de diferents investigacions, les troballes, les aportacions i els avenços en cadascun dels camps disciplinaris en què està classificada la ciència des d'un vessant epistemològic. La comunicació científica necessita que es presenti en els fòrums que organitza periòdicament la ciència (congressos, jornades científiques, simposis, etc.) i/o en publicacions sistemàtiques, bàsicament revistes científiques, per ser coneguda i debatuda (Olivera, 2007). És una tasca irrenunciable en l'àmbit de la ciència, analitzar i debatre cada un dels treballs científics presentats per veure si superen la prova de la crítica científica sistemàtica i són acceptats per la comunitat internacional: és a dir, seguint Karl Popper, la comunicació científica s'ha de sotmetre a un procés de refutació i validació. En aquest procediment, el periodisme científic assumeix un paper essencial que presenta tres vessants: el de la divulgació, el professional i el científic.

El periodisme científic té la responsabilitat de difondre i vulgar al conjunt de la societat els extractes de les diferents comunicacions científiques i investigacions per mitjà de periòdics de notícies amb seccions específiques (*New York Times*, *El País*, *Le Monde*, *The Times*, *Der Spiegel*...) o per mitjà de publicacions especialitzades serioses (a Espanya: *Investigación y Ciencia*, *Mundo Científico*...) amb un llenguatge accessible i pedagògic per a un públic dispar. Un altre vessant del periodisme científic és la publicació professional, aquesta via presenta publicacions de molt poc impacte (revistes de col·legis professionals, butlletins de societats científiques, etc.), l'objectiu de les quals consisteix a mantenir informats els professionals sobre els últims avenços de la seva disciplina, debatre sobre problemàtiques del col·lectiu professional i definir la seva activitat en l'àmbit socioprofessional. El vessant científic correspon a publicacions de gran impacte (revistes científiques indexades en bases de cites bibliogràfiques, en bases de dades multidisciplinàries o en bases de dades especialitzades) que editen articles científics fonamentats en investigacions originals, certifiquen el coneixement publicat procedent de la nova investigació, reconeixen la propietat intel·lectual dels autors de l'estudi desenvolupat i presenten els treballs editats a la comunitat científica internacional per a la seva crítica i acceptació o refutació.

Segons el directori Ulrich's existeixen més de 78.000 revistes acadèmiques actives en el món, d'aquest nombre s'editen al voltant de 20.000 revistes científiques repartides desigualment pels cinc continents. El 41 % d'aquestes revistes científiques es troben a Europa; el 31 %, als Estats Units, i el 28 %, a la resta del món. La producció anual total de les revistes es calcula en 1,5 milions d'articles científics l'any (Aréchaga, 2009). Podem afirmar que entre Europa i els Estats Units es concentren gairebé les tres quartes parts

de les revistes científiques existents en el món, però a més editen –sobretot els Estats Units– la producció científica més qualitativa de tot l'orbe. A Espanya, segons el directori del CSIC (Consell Superior d'Investigacions Científiques), existeixen 2.221 revistes científiques registrades (Abadal, 2009).¹

I

Les revistes científiques es constitueixen en una peça essencial en el sistema d'avaluació de la producció científica. A través de la publicació d'un treball d'investigació en una revista científica d'impacte, es valida l'estudi i s'accepta de manera inicial per la comunitat científica internacional a l'espera que aquesta l'accepti o el refuti definitivament. Per tot això, el procés d'avaluació d'articles d'una revista científica d'impacte ha de ser extremadament rigorós i efectuat per experts reconeguts en l'àmbit de l'estudi de la investigació (Delgado, 2008). Cada article ha de passar per un sedàs inicial que ha de fer la direcció de la revista per decidir la seva rellevància acadèmica en l'àmbit de l'estudi, el rigor científic, la seva aportació i la seva possible aplicació en el camp professional corresponent. Si supera aquesta prova inicial passa al circuit d'avaluació d'articles de la revista i se'l sotmet generalment a un procés anomenat "revisió cega per parells" (*peer review*) que consisteix en l'avaluació d'aquest article per dos experts de l'àmbit d'estudi que valoren el treball individualment sense conèixer la identitat de l'autor ni de l'altre avaluador; en cas de contradicció entre ambdós avaluadors es designa un tercer avaluador. En tots els casos hi ha d'haver una avaluació justificada per un informe en el qual s'argumenti la decisió adoptada.

Les revistes científiques també són un mitjà indirecte per avaluar els autors i les institucions acadèmiques i/o científiques. En les bases de dades que avaluen el factor d'impacte de les revistes científiques, també s'avaluen el factor d'impacte dels diferents autors i, així mateix, la producció total de les revistes científiques i el factor d'impacte de cadascuna de les diferents institucions compromeses amb la investigació que auspicien les diferents publicacions científiques. El factor d'impacte (*impact factor*) més acceptat és el que correspon al nombre de referències bibliogràfiques recents rebudes per una revista en relació amb el nombre d'articles que ha publicat. A partir d'aquest índex es pot conèixer el factor d'impacte d'articles, autors i institucions.

L'instrument d'avaluació de revistes científiques més utilitzat i conegut és l'indicador bibliomètric: factor d'impacte (FI); desenvolupat per les bases de cites bibliogràfiques, que tradicionalment ha estat liderat per *ISI-Thomson* (agència Reuters) institut de documentació científic fundat pel nord-americà Eugene Garfield el 1955 a través del *Journal*

¹ A Espanya, segons el Directori Latindex hi ha 1.288 revistes científiques i segons el Directori Ulrich's, 1.896.

Citation Reports (JCR). No obstant això, en els darrers anys han sorgit altres plataformes d'indexació de revistes científiques com el *Scimago Journal Ranking* (SJR) de Scopus, alternativa europea del grup Elsevier al monopoli Thomson-Reuters que va aparèixer l'any 2004 (Falagas, Kouranos, Arencibia-Jorge, & Karageorgopoulos, 2008). Per mitjà del JCR i el SJR es promouen classificacions de revistes científiques per àmbits disciplinaris, d'autors de treballs científics per àrees temàtiques i d'institucions productores de ciència (universitats, centres d'investigació, societats d'investigació, instituts tecnològics, etc.). La *Web of Knowledge (Transforming Research)* de Thomson-Reuters es constitueix com una autèntica plataforma integrada per una col·lecció de bases de dades bibliogràfiques i cites i referències de publicacions científiques de qualsevol disciplina del coneixement humà. De Thomson Reuters, institut de la ciència de caràcter privat, també se n'extreu l'ESI (*Essencial Science Indicators*), que mostra un conjunt d'indicadors sobre el potencial científic de cada país i la seva posició en una classificació mundial de la ciència en la qual participen els països amb més de 1.000 articles científics a l'any.

En aquesta base de cites trobem tres grans àrees que agrupen cada una en un conjunt de disciplines curriculars, des de les més dures i empíriques a les més hermenèutiques i elucubradores: SCI (*Science Citation Index*) amb 7.858 revistes indexades, SSCI (*Social Science Citation Index*) amb 2.553 revistes indexades i A&HCI (*Art&Humanities Citation Index*) amb 1.462 revistes, per la qual cosa aquesta base de dades fonamentada en el JCR de cerca de citació per referències bibliogràfiques té indexades pràcticament el 60 % de l'univers de revistes científiques actuals, de les quals un terç correspon a ciències socials i humanitats i els altres dos terços, a les ciències dures. Per cobertura geogràfica, els països dominants són els de l'àrea cultural anglosaxona, especialment els Estats units i el Regne Unit, ja que entre ambdós copen el 30 % del total de revistes (Aleixandre, 2008). En qualsevol cas, la selecció de revistes de l'ISI-Thomson no és representativa del mapa de països actualitzat sobre la producció científica internacional.

II

Segons les classificacions mundials de la ciència del 2008,² Espanya és la novena potència científica del món per nombre de publicacions científiques en revistes d'impacte, la qual cosa correspon, en gran mesura, a la seva novena posició mundial per mida de la seva economia. Tanmateix, baixa a la 19a posició pel que fa a l'indicador genèric de qualitat, l'anomenat factor d'impacte, que correspon al nombre de ci-

tes bibliogràfiques per article (1,28 cites/article). En qualsevol cas, la nostra progressió és important i en el període 2004-2008 hem aconseguit estar un 4% per sobre de la mitjana mundial partint de posicions anteriors que esten bastant per sota.³ Per àrees temàtiques, existeixen diferències entre la producció i el factor d'impacte, hi ha disciplines com la biologia i la bioquímica que estan en la novena posició per producció d'articles, però passen a la dotzena posició en el còmput de nombre de citacions per article (o sigui l'impacte mitjà dels seus articles). Pel contrari, la química està en la novena posició per producció, però passa al setè lloc per factor d'impacte. Segons dades del Ministeri de Ciència i Innovació, a Espanya hi ha uns 130.000 científics i el Plan Nacional d'I+D+i financia uns 10.000 grups, la qual cosa suposa donar feina a prop de 60.000 persones.

La presència d'Espanya en l'ISI-Thomson Reuters, la base de dades més antiga i important del món, és paradigmàtica, ja que tenia una presència minoritària el 2008 (trenta-set revistes al JCR) que ara s'està corregint ràpidament i el nombre de revistes espanyoles en aquest índex està creixent en els últims anys (Testa, 2008). Aquest procés ha estat afavorit en part per institucions públiques com la FECYT (Fundació Espanyola de Ciència i Tecnologia), que abona periòdicament l'accés a la Web of Knowledge (Wok) per a servei de tot el món científic i universitari del país i es converteix, a més a més, per la seva missió institucional, en un promotor de les revistes científiques espanyoles davant l'ISI-Thomson. I també per la creixent conscienciació dels editors i els consells editorials de les revistes d'estar presents en les bases de dades internacionals més prestigioses. Amb l'objectiu de contribuir a la millora de la qualitat de les revistes científiques espanyoles, la FECYT ha desenvolupat el Programa ARCE d'avaluació de les revistes científiques espanyoles.

Els millors treballs científics espanyols i els autors amb més anomenada del nostre país solen acudir per publicar els seus estudis a les revistes que estan presents a Wok i en altres de reconegudes més recents com *Scopus*; una important majoria de revistes científiques reconegudes estan presents en ambdues, ja que són l'aparador mundial per als seus treballs. Per desgràcia, la gran majoria són estrangeres, per la qual cosa el millor de la producció científica nacional s'encamina a les revistes estrangeres d'impacte. Dins la revista *Wok* (JCR) o *Scopus* (SJR), es busquen les revistes que tinguin més impacte i que per lògica estan millor classificades en aquestes bases de dades. D'aquesta manera, si els seus treballs són acceptats i publicats en una revista de molt alt impacte i líder en la classificació temàtica corresponent, tenen un major ressò en la comunitat científica, gaudeixen de més rellevància, són més reconeguts i obtenen una millor puntuació en els processos d'acreditació universitària. Per

² Fonts: Scimago Journal and Country Rank. Thomson Reuters..

³ D'altra banda, cal destacar l'exemple de la Xina, que no tan sols és un país emergent des del punt de vista econòmic, sinó que en el decenni 1998-2008 la seva producció científica s'ha incrementat un 240 %; no obstant això, la seva posició científica en el rànquing mundial encara està per sota d'Espanya.

contra, publicar en aquestes revistes tan cotitzades suposa gairebé sempre publicar en anglès, passar per un procés de gran exigència i estar sotmesos a un nivell molt alt de rebuig. Per als organismes i agències que s'ocupen de l'avaluació de la ciència a Espanya (CNEAI, ANECA o AQU) constitueixen una eina bàsica per valorar produccions i qualitats en autors i institucions de cada país. No obstant això, per a aquests organismes nacionals de l'avaluació científica, l'FI de JCR té més valor que SJR.

En general, les revistes científiques estan sotmeses a tres grans processos d'avaluació de la seva qualitat: la qualitat formal de la seva edició, la qualitat dels seus continguts i la qualitat de la seva difusió. La qualitat formal és la més fàcil d'objectivar i s'avalua mitjançant l'ajust de les revistes a una sèrie de criteris establerts per ens especialitzats i pel seguiment ortodox de normes de citació bibliogràfiques (APA, MLA, IEEE, ISO, UNE o Vancouver style). La qualitat del contingut es valora a través d'indicadors indirectes com els relacionats amb les pautes de selecció d'originals, el procés d'avaluació dels articles o l'exogàmia dels avaluadors externs; per això és necessari tenir una línia editorial definida amb objectius clars i disposar d'un circuit de revisió d'avaluadors externs suficient, fluid, eficient anònim i disposat a fer un exercici d'avaluació des de la pedagogia intel·lectual i científica (Olivera, 2011a). Però el vertader indicador que incideix directament en la qualitat dels continguts és el factor d'impacte (FI), que es constitueix en el termòmetre més reconegut de l'interès que susciten entre la comunitat científica (lectors, autors i editors) els continguts d'una determinada publicació. La qualitat de divulgació i la presència nacional i internacional de la revista s'avalua per la seva inclusió en les diferents bases de dades nacionals i internacionals, plataformes d'avaluació i reposadors, així com per la retirada del seus números i les descàrregues dels articles en el lloc web.

Amb l'objectiu de tenir aquests cànons de qualitat, el CSIC auspicia el registre, la regulació i el control de les revistes científiques i per això promou la confecció i aplicació d'un sistema de normes, els "criteris Latindex", que pretén establir els requisits mínims perquè una publicació periòdica sigui considerada revista científica. El mateix directori Latindex té enregistrades i avaluades, segons el compliment dels criteris Latindex, 1.288 revistes científiques espanyoles i iberoamericanes. Per a l'edició en paper són trenta-tres criteris de compliment, aquesta llista de criteris s'estructura en quatre àrees d'anàlisi d'una revista científica:⁴ bàsic (vuit criteris de qualitat formal), presentació (nou criteris de qualitat formal), política editorial (vuit criteris de qualitat dels seus continguts), continguts (vuit criteris de qualitat dels seus continguts). També des del CSIC es potencia una altra plataforma d'avaluació més exigent, el DICE (Difusió i Qualitat

de les Revistes Espanyoles de Ciències socials i Jurídiques), que valora la qualitat en funció del compliment de la periodicitat, de la difusió de les revistes i de l'exogàmia de la direcció, revisió externa i autoria. En síntesi, estableix les següents àrees d'avaluació que recull els tres grans processos d'avaluació de la qualitat: a) presència de la revista en bases de dades; b) exogàmia dels avaluadors externs i presència percentual d'avaluadors internacionals; c) compliment de periodicitat d'edició de la revista; d) obertura del consell de redacció; e) exogàmia dels autors (com a mínim dues tercers parts seran aliens a l'entitat editora), i f) complir els criteris del catàleg Latindex (FECYT, 2007).

Les revistes científiques necessiten estar presents en múltiples bases de dades per aconseguir una àmplia difusió en el panorama científic nacional i internacional. Les bases de dades sotmeten les revistes científiques a un procés d'avaluació, selecció i classificació i com hem vist amb anterioritat algunes bases de dades estableixen classificacions per àmbits disciplinaris de major a menor factor d'impacte. Per tal de conèixer les diferents modalitats de bases de dades, cal que diferenciem quatre grups amb diferents requisits i orientacions (Olivera, 2011b):

- Bases de dades: sotmeten les revistes a un exigent procés d'avaluació formal i científica. Seleccionen revistes més representatives d'un àmbit científic. El seu accés a la base de dades i la seva suposició en la classificació corresponent es deu al nombre i la qualitat de referències bibliogràfiques (factor d'impacte). Per exemple: ISI-Thomson i SCOPUS.
- Plataformes de revistes en línia: és una talaia conformada per donar accés a revistes científiques amb text complet. El criteri d'accés és comercial i no se sotmeten els textos a avaluació. Per exemple: EBSCO i PROQUEST.
- Plataformes d'avaluació: són arxius dirigits a donar informació sobre la qualitat de les revistes. Hi ha avaluació i indexació de revistes de contrastada qualitat científica. Per exemple: DICE (CSIC) i ISOC-RESH (CSIC, per a ciències socials i humanitats).
- Bases de sumaris i reposadors: són bases de dades obertes de caràcter temàtic i estan auspiciades per institucions. No hi ha avaluació prèvia. Per exemple: Latindex-CSIC (analitzen el compliment de trenta-tres criteris per revista científica impresa), RACO-CBUC (Consorti de Biblioteques Universitàries de Catalunya) i DIALNET-Universidad de La Rioja, ULRICH'S.

Es considera un factor de qualitat d'una revista científica estar present en diferents bases de dades basades en cites

⁴ En l'edició digital, l'estructura és la mateixa, però els criteris d'acompliment del Catàleg Latindex passen a ser-ne trenta-sis. Les diferències i addicions respecte als criteris relatius a l'edició en paper es refereixen a la menció de la URL de la revista, la navegació i la funcionalitat, les metaetiquetes, els buscadors i els serveis de valor afegit (alertes, enllaços hipertextuals, fòrums, etc.)

bibliogràfiques, en bases de dades multidisciplinàries, en bases de dades especialitzades, en plataformes d'avaluació en línia, i en bases de sumaris i reposadors, ja que suposa que aquesta publicació ha superat més filtres i processos d'avaluació.

En aquest sentit, l'agència catalana AGAUR (Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca) promou un sistema de classificació de revistes científiques en els àmbits de ciències socials i humanitats en l'àmbit local, nacional i internacional anomenat CARHUS Plus, que en el registre vigent va avaluar i va classificar 5.510 revistes científiques de tot el món, principalment sota l'ICDS (Índex Compost de Difusió Secundària). Aquest índex valora la major o menor difusió de la revista en les bases consultades, tant generals com específiques, que obté una puntuació per la presència en cada una d'aquestes en funció de la seva importància i exigència. Tenint en compte la valoració de l'ICDS (50%) i els tres paràmetres següents amb ponderació: format (compliment d'estàndards relatius en l'àmbit formal en publicacions científiques -25 %-); sistema de revisió (12,5 %), i tipus de consell editorial (12,5 %), es construeix un sistema de classificació de l'univers de les revistes científiques agrupades per àmbits disciplinaris en quatre categories de major a menor nivell: A-B-C-D i amb la seva valoració corresponent (CARHUS Plus+ 2010).⁵

L'IN-RECS és un índex d'impacte per a revistes científiques espanyoles de ciències socials, avalua revistes científiques del nostre país de deu disciplines diferents de l'àrea de ciències socials.⁶ Es fonamenta, com ho fan les grans bases de dades, en el factor d'impacte, que es mesura per mitjà del nombre de cites bibliogràfiques que rep una revista en un període determinat en relació amb el nombre d'articles publicats. S'avaluen les revistes espanyoles de cada disciplina considerada des de l'any 1994 i es registren el nombre d'articles publicats en un lapsus de temps, el nombre de citacions o referències bibliogràfiques per article, que és la dada més important. En funció d'aquests paràmetres s'efectua una classificació de les diferents revistes seleccionades per llocs i quartils. També aporta dades relacionades amb el nombre de referències bibliogràfiques que rep un article, el nombre de mencions que rep un autor i la posició que ocupen diferents institucions espanyoles respecte del nombre de citacions rebudes en relació amb el nombre d'articles publicats del conjunt de publicacions pertanyents a aquesta institució. Actualment és l'índex d'impacte de revistes científiques espanyoles de ciències socials més actualitzat, rigorós i influent.

IN-RECS està essent utilitzat per ANECA (Agència Nacional d'Avaluació de Qualitat i Acreditació) i per altres organismes autònoms per a l'acreditació i avaluació del professorat universitari espanyol (AAE, ACECAU, etc.). L'Índex d'Impacte CARHUS Plus+ 2010 l'està utilitzant l'AQU (Agència de Qualitat Universitària) i

AGAUR per a l'acreditació i avaluació del professorat de l'àmbit de Catalunya i també per a la concessió d'ajudes per a investigació en l'esmentada comunitat. En ambdós casos, són els índexs d'impacte nacionals, encara que amb sistemes de mesurament diferents, més consolidats i utilitzats per les institucions del nostre país en l'avaluació de les revistes científiques. No obstant això, IN-RECS avalua per mitjà del seu factor d'impacte (cites bibliogràfiques per article) únicament les revistes científiques espanyoles i CARHUS avalua per mitjà de l'ICDS (índex de difusió) revistes científiques de tot el món.

III

Davant el creixent esperit de competitivitat que s'ha apoderat de la universitat europea sota l'esperit de Bolonya, fonamentat en una avaluació eminentment quantitativa, les agències d'avaluació de la investigació dels professors universitaris espanyols exigeixen unes ràtios de qualitat per valorar el *curriculum vitae* de l'activitat investigadora del professor universitari que gira al voltant de dos pilars bàsics: la necessitat de desenvolupar una trajectòria científica especialitzada, coherent, productiva i innovadora al llarg de la carrera universitària; i la publicació de la producció científica en revistes científiques indexades en bases de dades de reconegut prestigi.

La necessitat imperiosa de publicar la producció científica de qualitat esdevé un canvi extraordinari en l'edició de revistes científiques que sorgeix als vuitanta i que consisteix en la substitució de l'edició en paper per l'edició digital. Les noves revistes electròniques suposen un canvi substancial i una autèntica revolució en l'àmbit de les revistes científiques amb evidents avantatges respecte de les tradicionals: menys cost econòmic, mateixa valoració acadèmica dels seus treballs, igual reconeixement per les bases de dades, major accessibilitat i interactivitat. Amb l'edició digital va arribar l'Accés Obert.

L'Accés Obert (*Open Access*) comença a cristal·litzar com a tendència al final de la dècada dels anys noranta i suposa un rumb de canvi creixent per a les revistes científiques de tot el món: els articles editats seguint aquest sistema són reconeguts i citats amb major rapidesa. L'Accés Obert permet difondre el coneixement científic de manera immediata, ampliar i enriquir la interdisciplinarietat, millorar la consulta i investigació bibliogràfica d'articles emparada en nous sistemes, com el DOI (*Digital Object Identifier*) i programari específic, o facilitar la citació bibliogràfica dels articles, la qual cosa incrementa notablement el factor d'impacte (FI) d'autors, articles i revistes (Eysenbach, 2009).

Davant la creixent especialització del coneixement, de l'àmbit productiu i del món universitari, la constant competitivitat que s'exigeix en l'àmbit universitari i l'increment de la producció científica nacional, les revistes científiques han d'adequar-se

⁵ Adreça electrònica de CARHUS Plus 2010: http://www10.gencat.cat/agaur_web/AppJava/catala/a_info.jsp?contingut=carhus_2010

⁶ Adreça electrònica d'IN-RECS: <http://ec3.ugr.es/in-recs/>

a la realitat acadèmica i científica del món al qual pertanyen. Per això és necessari especialitzar-se en un camp concret del coneixement específic al qual pertanyen a fi de contribuir a la seva àrea de coneixement amb major rigor i profunditat, i poder ser avaluades amb millor criteri i pertinència. Entre les revistes del seu gènere i especialitat, també és convenient definir l'orientació científica predominant en la natura dels articles (metodològica, investigació bàsica, investigació aplicada, innovació) marcant la línia en aquest àmbit específic i així guanyar editorial i competència.

A causa de la presència emergent de les xarxes socials a Internet (Facebook, Twitter, blog...) que s'han implantat de manera transversal entre la població de tots els països del món globalitzat al qual assistim, les revistes científiques de les ciències socials, per la pròpia naturalesa de la seva àrea de coneixement, s'han de fer eco d'aquest fenomen de les noves tecnologies de la comunicació. És interessant crear un servei d'aquestes xarxes de comunicació lligat a la publicació, amb la finalitat d'estimular el debat científic, donar a conèixer noves informacions, penjar altres treballs, intercanviar referències bibliogràfiques, recollir suggeriments sobre la revista, puntuar els treballs editats o conèixer les opinions sobre els articles de la revista publicats. Aquest servei pot marcar una tendència generalitzada en la revista d'impacte i és molt interessant per incrementar la interactivitat amb el web de la revista i mantenir-la viva per mitjà de la connexió i comunicació global amb lectors, autors, revisors i editor.

Epíleg

Les revistes científiques espanyoles d'impacte de ciències socials són insuficients per a la producció científica actual, estan poc presents en les bases de dades internacionals rellevants i el seu factor d'impacte és baix. Des del punt de vista de l'edició, són encara excessivament tradicionals, són molt genèriques per la seva temàtica i orientació, estan poc internacionalitzades i constitueixen, en el seu conjunt, una oferta poc atractiva per als articles d'impacte d'aquest àmbit.

Davant aquesta radiografia de la realitat, els canvis que estan marcant tendències entre les revistes científiques de ciències socials corresponen a la constitució de revistes científiques

d'impacte digitals, amb Accés Obert, especialitzades en una àrea de coneixement singular i amb una orientació científica predominant, amb creixent vocació d'internacionalització, tant en l'estructura del seu comitè científic com en l'autoria, i oberta a la interactivitat científica per mitjà de la participació activa en les xarxes socials d'Internet: Facebook, Twitter, blog...

Referències

- Abadal, E. (2009). Difusión e impacto de las revistas científicas españolas. *Jornadas de reflexión para la profesionalización de la calidad de las revistas científicas españolas*. Madrid: FECYT.
- Alexandre, R. (2008). La calidad de las revistas científicas: estrategias de mejora. *Jornadas Internacionales sobre la calidad de las revistas científicas de la Actividad Física y el Deporte*. València: Universitat de València.
- Aréchaga, J. M. (2009). Internacionalización del periodismo científico profesional en España. *Jornadas de reflexión para la profesionalización de la calidad de las revistas científicas españolas*. Madrid: FECYT.
- Delgado, E. (2008). Endogamia editorial y científica, tasas de rechazo y visibilidad de las revistas científicas. *Jornada de Difusión de la 1ª Evaluación de la Calidad de Revistas Científicas Españolas*. Madrid: FECYT.
- Eysenbach, G. (2009). La ventaja del acceso abierto. *Revista Salud.com*, 5 (18).
- Falagas, M. E., Kouranos, V. D., Arencibia-Jorge, R., & Karageorgopoulos, D. E. (2008) Comparison of SCImago journal rank indicator with Journal impact factor. *The FASEB Journal*, 22(8), 2623-2628. doi:10.1096/fj.08-107938
- FECYT (2007). *Informe de Criterios de Calidad en la Investigación en Humanidades*. Madrid: FECYT y ANEP.
- Olivera, J. (2007). La punta de l'iceberg. *Apunts. Educació Física i Esports* (90), 3-4.
- Olivera, J. (2011a). Cómo publicar un artículo en una revista científica del ámbito de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte. *Jornadas sobre Investigación Científica en materia relacionada con la Educación Física y el Deporte*. Jaén: Universidad de Jaén.
- Olivera, J. (2011b). Análisis sobre la evaluación de las revistas científicas españolas de Ciencias de la actividad física y el deporte. *DDxt-e. Revista Andaluza de Documentación sobre el Deporte* (1).
- Testa, J. (2008). The Journal Selection Process Spanish Research in Web of Science. *Jornada de Difusión de la 1ª Evaluación de la Calidad de Revistas Científicas Españolas*. Madrid: FECYT.

JAVIER OLIVERA BETRÁN

jolivera@gencat.cat